

РОЗДІЛ 5. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В ОСВІТІОСНОВНІ ДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ ТА ЇХ АСПЕКТИ
В МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВFUNDAMENTAL DIDACTIC PRINCIPLES AND THEIR ASPECTS
IN METHODS OF FOREIGN LANGUAGES TEACHING

Ця стаття охоплює аналіз та вивчення нових дидактичних тенденцій і їх розробок в освітньому процесі, щоб мати змогу розробити відповідну дидактичну платформу, яка б базувалася на теоріях, принципах і останніх тенденціях, включала нові бачення, а також досвід і спостереження професорсько-викладацького складу у вищих навчальних закладах.

Інформаційні технології – це результат масового технічного прогресу. Тому стаття охоплює сучасне освітнє середовище, яке весь час трансформується. Зроблено спроби знайти стратегічні рішення, як-от зміна структури, обсягу та спрямованості окремих програм у ЗВО, які враховують не лише ретельне вивчення літератури щодо відповідної дисципліни, але й вивчення інноваційної педагогіки та нових дидактичних тенденцій.

Важливо під час розроблення ефективних дидактичних принципів для будь-якого виду навчання враховувати низку складників: критичне мислення та вирішення проблем; співпрацю та лідерство; спритність та пристосованість; ініціативність і підприємництво; ефективне усне та письмове спілкування; доступ до інформації та її аналіз; цікавість і фантазію. Це має стати важливою частиною дидактичної бази.

Під час розроблення дидактичних рамок варто більше уваги приділяти чинникам і моделям у галузі пізнавальної діяльності, особливо когнітивної, стилів навчання та мислення. Когнітивні стилі можна визначити як види оброблення інформації людини, тоді як стилі навчання позначають використання когнітивних особливостей у навчанні. Стаття розкриває деякі дидактичні підходи XXI століття, торкається детального вивчення стилів навчання (з моменту прийняття педагогіки, орієнтованої на студентів) та нових навчальних тенденцій у викладанні іноземної мови. Зроблено висновки та запропоновано рекомендації щодо дидактичної бази, яка, як очікується, буде корисною не тільки для покращення навчального процесу, але й для будь-якої освітньої програми.

Ключові слова: дидактика, комп'ютерне навчання, сучасні технології навчання, база

дидактики, конструктивізм, дидактичний принцип, профільні вимоги.

This article covers the analysis and study of new didactic trends and their developments in the educational process in order to be able to develop an appropriate didactic platform based on theories, principles and recent trends, incorporating new visions, as well as the experience and observations of professors-teaching staff in the higher educational establishments.

Information technology is the result of massive technological advances. Therefore, the article covers a modern educational environment that is constantly transforming. Attempts are being made to find the strategic solutions, such as changing the structure, scope and focus of individual programs in the higher education, which take into account not only a thorough study of the literature on the subject, but also the study of innovative pedagogy and new didactic trends. It is important to consider a number of components when you develop effective didactic principles for any type of learning: critical thinking and problem solving; collaboration and leadership; agility and adaptability; initiative and entrepreneurship; effective oral and written communication; access and analysis of information; curiosity and fantasy. This should be an important part of the didactic base.

While developing the didactic framework, more attention should be paid to factors and models in the field of cognitive activity, especially cognitive, learning and thinking styles. Cognitive styles can be defined as types of processing information, while learning styles denote the use of cognitive features in learning.

The article reveals some didactic approaches in the 21st century, touches upon a detailed study of learning styles (since the adoption of student-centered pedagogy) and new learning trends of foreign languages teaching. Conclusions and recommendations have been made regarding the didactic framework, which is expected to be useful not only for improving the educational process, but for any educational program.

Key words: didactics, computer training, modern technologies of teaching, base of didactics, constructivism, didactic principle, profile requirements.

УДК 378.147.016:811.111

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-3-30>

Гречок Л.М.,

старший викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування Чернігівського національного технологічного університету

Кормільцина С.Ю.,

викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування Чернігівського національного технологічного університету

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Ефективність будь-якого виду навчання залежить від низки складників: технічної бази, ефективності розроблених методичних матеріалів, технологій навчання, що використовуються для організації освітнього процесу. Такі необхідні складники пропонує метод комп'ютерного навчання.

Комп'ютерні навчальні програми і нові інформаційно-освітні засоби органічно включаються в сучасні технології навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дидактика у XXI ст. – досить складна за структурою, тому що спрямована на відкриття нових моделей і методів, що підходять для відповід-

ного покоління, а також відповідних викладачів, які стикаються з технічними й економічними розробками, з одного боку, визнають необхідність постійно адаптуватися до різноманітних культурних, соціально-політичних та екологічних середовищ, з іншого боку. Методи, теорії та принципи в освіті розвиваються століттями. Перші докази наявності систематичного навчання з'явилися понад тисячу років тому у старій шумерській, єгипетській та давньогрецькій цивілізаціях. Лише на початку XVII ст. почалося масове виховання молоді та були розроблені перші навчальні програми. Сократ запровадив метод діалогу, який популярний і сьогодні, особливо в галузі освіти, яка використовує так зване критичне мислення в освітньому процесі. Багато інших підходів почали застосовуватися на практиці з моменту заснування сучасної педагогіки. У своїх працях педагог Ян Коменський та деякі інші реформатори, серед яких Д. Герbart, Г. Кершенштайнер, Джон Дьюї, запропонували основні теоретичні рамки для дидактики та педагогіки загалом. Розвиток теорії та практики був особливо інтенсивним у XX ст. Широкі поняття конструктивізму та соціокультурних теорій навчання, схоже, замінили теорію та дидактику освіти як концептуальну основу, яка спрямована на зміну цілей викладання та практики у вищій школі.

Існує широка база дидактики, і до неї варто підходити із критичною оцінкою моделей. У ЗВО існує багато таких моделей (наприклад, модель Діка та Кері, мінімалізм Дж. Керролса, модель ID Р. Гагне), які прагнуть зосередити увагу на навчанні, а не на самій технології в освітньому процесі. Протягом 1970–1980-х рр. з'явилася ще одна теорія подолання меж когнітивних підходів – конструктивізм. Ця теорія запропонувала більш орієнтований підхід до навчання та нову роль викладача, який не розглядався лише як той, хто безпосередньо передає знання, радше сприяв активній, самостійній побудові знань (Brown, Collins and Duguid, 1989 p.). Численні методичні підходи базувалися і досі базуються на конструктивізмі.

Нові підходи до дидактики зазвичай розуміють як розділ педагогіки, що має справу із загальними закономірностями, включаючи умови та наслідки освітнього процесу, а також з особливими питаннями, які спрямовані на визначення цілей і завдань освіти; пояснення динаміки навчального процесу; аналіз соціальних форм і умов освітнього процесу, зокрема спілкування та способу передачі знань. У XX та навіть XXI ст. швидкі технологічні зміни збільшили доступність інформації та радикально поліпшили зв'язок. Традиційні методи навчання студентів – як-от запам'ятовування, повторення та базове розуміння – є недостатніми. За словами Капіцке (2006 p.), студенти XXI ст. швидко обробляють інформацію та потребують більш доціль-

них методів навчання та комунікації, особливо під час вступу до вищих навчальних закладів.

Щоби краще зрозуміти освітній контекст XXI ст., Owston (2007 p.), Scardamalia and Bereiter (2006 p.) припускають, що може бути корисним почати з того, щоб просто декларативні знання поступилися процесам формування знань, на які звертають увагу студенти, які не тільки бажають дізнатись про предмет, що розглядається, але й застосувати інформацію в нових ситуаціях, критично продумати й оцінити матеріал.

Немає сумнівів, що у XXI ст. Інтернет освоїв широке online-середовище навчання та зумовив появу нових ситуацій із великою кількістю інформації, зростаючою кількістю викладачів та глобальними проблемами в навчанні. Нове середовище дозволяє як студентам, так і викладачам вибирати контент, якому вони віддають перевагу, та визначати час і місце для викладання / навчання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки дидактика використовує теоретичні моделі, розроблені у філософії, психології та соціології, для розроблення теоретичних моделей викладання та навчання, вона стикається з концепціями, запропонованими теоретиками, які часто суперечать одна одній. Загально визнано, що більш старі дидактичні концепції, наприклад, були спрямовані на навчання та роль викладача в освіті, тоді як новіші концепції зосереджуються більше на студенті та його місці у процесі навчання. Освітня арена на всіх рівнях зіткнулася з усвідомленням того, що нинішні теорії та моделі руйнуються. Треба розглядати нову дидактику для подолання небажаних і часто передбачуваних наслідків.

У навчальній літературі точаться дискусії про навички та навчання у XXI ст. (наприклад, Scardamalia, Bereiter, 2006 p.; Brown, 2006 p.; Walsler, 2008 p.; Wagner, 2008 p.; Johnson, 2009 p.; Saavedra, Opfer, 2012 p.). Аналізуючи їхню схожість та відмінності, можна було б полегшити раціональне обґрунтування. Кожна дидактична структура складається з: а) сукупності людей, що мають стосунки; б) організації людської практики та знань; в) набору артефактів, використовуваних для опосередкування та відношення попередніх двох (Winslow, 2010 p.). Проте очевидно, що поліпшена якість освіти все більше пов'язується з інформаційним суспільством, інтернаціоналізацією, науково-дослідним та інноваційним потенціалом і так чи інакше із впливом економічної та фінансової кризи. Тому постає питання: «Що відбудеться, коли основні припущення про освіту більше не будуть застосовуватися, і чи змінюються ці основні припущення взагалі?».

Мета статті полягає у виокремленні й аналізі широкої бази дидактики, підходу до неї із критичною оцінкою моделей, які були запроваджені

та запроваджуються для задоволення постійно зростаючих освітніх потреб нових поколінь.

Виклад основного матеріалу. Під час організації занять, як у традиційній формі, так і з використанням комп'ютерних засобів навчання, педагог повинен дотримуватися дидактичних вимог щодо: проведення аналізу цілей заняття, його змісту і логіки вивчення матеріалу, розроблення необхідного дидактичного матеріалу, вибору необхідних засобів навчання відповідно до цілей заняття, розроблення методики застосування обраних засобів навчання.

Основні дидактичні принципи. Дидактичний принцип свідомого підходу є одним із провідних принципів, оскільки свідоме навчання відіграє важливу роль в опануванні мови, розширює інтелектуальні можливості студентів, допомагає розуміти нові поняття та висловлювати нові ідеї цільовою мовою. Принцип свідомого підходу забезпечує цілеспрямоване сприйняття й осмислення матеріалу, його творче засвоєння й отримання інформації.

Дидактичний принцип як діяльність передбачає постійне накопичення знань і активну участь студентів у процесі навчання. Ми зазвичай розрізняємо інтелектуальну, емоційну та мовленнєву діяльність, які, разом узяті, забезпечують сприятливі умови для опанування мови. Інтелектуальну діяльність можна забезпечити за допомогою здогадок, вирішення проблем, читання текстів із подальшим їх тлумаченням тощо. Емоційна діяльність має місце тоді, коли учні задоволені роботою, яку вони виконують, коли їм подобається вивчати іноземну мову, подобається спосіб викладання. Мовленнєва діяльність з'являється під час усного спілкування і багато в чому зумовлена інтелектуальною й емоційною діяльністю, яка її «живить».

Дидактичний принцип індивідуалізації враховує індивідуальні особливості студента, його фонові знання, сфери інтересів тощо, тому індивідуалізація як дидактичний принцип зосереджується на пізнавальних стилях студентів. Когнітивні стилі визначаються як характерна психічна та психологічна поведінка, які «є відносно стійкими показниками того, як студенти сприймають, взаємодіють та реагують на середовище навчання». Відмінності в когнітивних стилях відображають різні способи реагування студентів на навчальні ситуації. Викладачу доводиться мати справу із широким колом студентів: екстраверти (які отримують найбільше задоволення від соціальних контактів з іншими людьми), інтроверти (які є егоцентричними, люблять залишатися наодинці зі своїми мріями та своїми думками), дедуктивісти (раціонально-логічні типи студентів, які люблять формулювати правила), індуктивісти (які наводять правила із прикладів) тощо.

Дидактичний принцип наочності реалізується у прямих і візуальних режимах семантизації або

пояснення значень. Наприклад, демонстрація викладачем предметів, картинок і дій, за допомогою яких студенти визначають значення слів та виразів. Візуальність у методології створює сприятливі умови для чуттєвого сприйняття та вносить іншу реальність у навчально-виховний процес. Принцип наочності вважається одним з основних методологічних принципів, особливо зараз, коли навчальні програми фокусуються на практичних цілях. Упровадження наочних посібників розвиває мовні навички студентів та посилює емоційний вплив зорового сприйняття.

Диференційована й інтегрована інструкція. Дидактичний принцип диференційованого й інтегрованого навчання зумовлений тим, що кожний вид мовленнєвої діяльності характеризується власним набором граматичних структур, правил і лексичного матеріалу. Отже, процес навчання також повинен здійснюватися інтегровано – усі види діяльності: аудіювання, говоріння, читання та письмо – розробляються з урахуванням їх взаємодії. Отже, викладач повинен знати, як навчити певного аспекту мови з урахуванням відповідних особливостей, але водночас намагатися інтегрувати всі типи діяльності під час заняття.

Дидактичний принцип доступності реалізується відповідно до стратегій викладання, ураховуючи можливості студентів, щоб вони не мали труднощів під час роботи з будь-якими матеріалами. Навчальні матеріали повинні відповідати вимогам лінгвістичних і психологічних чинників.

Дидактичний принцип наполегливості набуває особливого значення для вивчення іноземної мови, оскільки цей принцип значною мірою пов'язаний із постійним збільшенням кількості мовних і мовленнєвих одиниць, слів, словосполучень, ідіом, кліше, які студентам потрібно запам'ятовувати, щоби навчитися використовувати їх під час аудіювання, говоріння, читання та письма. Постійні перегляди вивченого матеріалу, велика кількість повторюваних робіт і систематичний контроль, що виконуються інтерактивним методом, можуть забезпечити міцні та довговічні результати у вивченні іноземної мови.

Навчально-методичний матеріал відіграє важливу роль у вивченні іноземної мови. Однак необхідно використовувати такий навчально-методичний матеріал, який би враховував також і нові дидактичні принципи, автентичний мовний матеріал, індивідуальну діяльність та різноманітну соціальну взаємодію. Новий навчально-методичний матеріал повинен розширювати процес опанування іноземної мови за допомогою дидактичних елементів, навчальних програм, ситуацій спілкування та навчання, матеріалів для оцінювання та шляхом спіральної консолідації повторного введення мовних та змістових елементів у нові контексти; орієнтований на цілі навчання та не

слідє граматичному прогресуванню, а навпаки, буде та розвиває ділові компетентності під час вивчення іноземної мови.

Найкращою можливістю для мовної діяльності, отримання досвіду та мовно-культурних відносин має бути мовний контакт із носіями мови. Такий контакт може набувати найрізноманітніших форми: контакт через електронну пошту, контакт із використанням Інтернету, взаємні візити, зустрічі й обміни різного типу та різної тривалості. Домовленості про обмін студентами та безпосередній контакт із носіями мови, мета якого – занурення в нову культуру та нове середовище. Обміни надають надзвичайно багаті можливості для навчання. Обмін або мовні контакти означають, що студент розуміє, що іноземна мова може бути реально використана. Це найкраща можлива мотивація для подальшого вивчення мови.

Профільні вимоги до викладачів: лінгвістичні та методико-дидактичні компетентності. Для впровадження цієї нової концепції викладання іноземної мови потрібні кваліфіковані та мотивовані викладачі-інструктори. Вони повинні мати як перевірені мовні навички на високому рівні, так і міцні методико-дидактичні компетентності. Для задоволення таких потреб необхідно забезпечити відповідні ресурси для підготовки викладачів. Оскільки головне завдання викладача – це підтримка та заохочення студентів у навчальному процесі, їм потрібен широкий спектр методико-дидактичних компетентностей, зокрема лінгвістичне знання мовних механізмів. Викладач повинен організувати заняття таким чином, щоби студентам відводилась активна роль у навчальному процесі, та рівень володіння викладача мовою має відповідати рівню володіння мовою самих студентів. Під час навчального процесу викладачам відводиться

приблизно 30% говоріння; студентам – приблизно 70%. Вони повинні допомогти студентам задуматися над власним процесом навчання та стимулювати критичне ставлення до цього процесу.

Висновки. Отже, навчання в електронному середовищі – це інструмент опанування знань разом із викладачем. Тому потрібно ефективно використовувати комп'ютери як інструмент зв'язку. Викладачі повинні розробити чіткий план курсу та план занять. Важливість цілей і заходів регулярно обговорювати зі студентами. Вони повинні стимулювати навчання, наприклад, надаючи поради щодо вивчення мови не під час аудиторних занять, пропонуючи додаткові вправи, надаючи зворотний зв'язок, пропонуючи посилання на високоякісні веб-сайти, спілкуючись цільовою мовою навіть поза межами аудиторних годин. Час контакту з викладачем повинен бути оптимально використаний; заняття мають включати лише ту діяльність, яка фактично потребує присутності викладача.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Тализина Н. Управління процесом засвоєння знань. 2-е вид. Москва, 1984. 344 с.
2. Карамушка Л. Принцип гуманізації управління як один із провідних принципів освітнього менеджменту. *Освіта і управління*. 2002. № 4. С. 41–60.
3. Ford N. (1985). Learning styles and strategies of postgraduate students. *British Journal of Educational Technology*. 1985. № 16. P. 65–79.
4. Ghislandi P., Facci M. Schools in the Digital Age: teachers' training role in the innovative use of the Interactive White board. *Ricerchedi Pedagogia e Didattica*. 2013. № 8 (1). P. 1–18.
5. Personalising education: From research to policy and practice / K. Keamy et al. Melbourne : Office for Education Policy and Innovation, Department of Education and Early Childhood Development, 2007.